KARLO BALIĆ I AKTUALNOST FILOZOFSKE PREDAJE

PAVO BARIŠIĆ

(Institut za filozofiju, Zagreb)

UDK 1(091) Balić
Izvorni znanstveni članak
Primljen: 15. 12. 1999.

U odnosu prema duhovnoj predaji, filozofskoj tradiciji važne su dvije komponente razumijevanja. Jedna je povijesna, historijsko razumijevanje, koje je u krajnjoj crti tumačenje, ispunjavanje smisla. Druga je komponenta filološki odnos prema predmetu, u kojemu je mjerodavna rekonstrukcija izvorne građe. Posrijedi su dva različna odnosa prema izvoru, prema njegovu razumijevanju. Ali zacijelo se povijesni i filološki pristup ne isključuju, nego u rekonstrukciji cjeline predaje dopunjavaju. Iz cjeline razumijevanja tradicije proizlazi ono što nadilazi puki historijski horizont predaje i čini je aktualnom, čini je suvremenom u novom svjetlu drugačije povijesne konstelacije. Jer duhovni sadržaj koji se prenosi predajom nije nešto što se samo mehanički prima, nego je u njemu živa iskra i snažna struja koja iskonski prožimlje sadašnjost.

U svojemu filozofskom opusu Karlo Balić (1899–1977) pokazao je na primjeru skotističke filozofije što znači oživjeti tradiciju, učiniti filozofsku predaju aktualnom. Koristio se u tom nastojanju i jednom i drugom komponentom, povijesno-kritičnom metodom i filološkom rekonstrukcijom izvora. Kao suvremenik izgradnje hermeneutičke filozofske tradicije dao je značajan prinos stvaranju povijesnoga razumijevanja predaje i otvorio novu stranicu u oblikovanju načina rekonstrukcije izvora. Što je učinio na primjeru djela Ivana Duns Skota služi kao mjerilo vrednovanja filozofske tradicije općenito.

Balićevo aktualiziranje skotističke tradicije filozofskoga mišljenja u sklopu obnove skolastike početkom 20. st. iznosi na vidjelo novi, kako on to često naglašava, »integralan« pristup skolastici. Pokazuje se da tomistično razumijevanje svijeta, koje je tada na vrhuncu, nije cjelina znanja, nego tek jedan od putova prema punini bitka. On ga nastoji dijalektično dopuniti i otvoriti put prema drugačijem, nedogmatičnom, kritičnom mišljenju, usredotočujući se na djelo Ivana Dunsa Skota. Polazište je da jedno mišljenje ne može biti stalna istina niti se istina može svesti na jedan sustav.

Kao osobitu značajku Balićeve filozofije istaknuo bih dijalektičnost, istinu koja se pojavljuje u oprekama, mišljenje koje ne uzmiče pred suprotnostima nego na njima gradi svoju puninu. Istina nije jedna, nepromjenjiva i vječna, kategorički nužna, niti joj svi na isti način pristupaju. Misaono je geslo – *in dubiis libertas!* Otvarajući drugačiji pogled na neoskolastiku i tomizam u misaonoj različitosti i bogatstvu opreka promatrao je bit i životnost kršćanske filozofije.

U raznim sklopovima povijesti filozofije moguće je pronaći suprotstavljena stajališta, u različitosti filozofskih škola u antici, u patristici antiohijsku i aleksandrijsku školu. Ali je zacijelo znakovita opreka koja se javlja na vrhuncu skolastike i koja je ostala ključna do našega doba. To je različitost u misaonom zahvaćanju svijeta između filozofskoga sustava koji obilježuje Toma Akvinski i filozofskoga naučavanja Dunsa Skota, opreka između dominikanske i franjevačke škole mišljenja što se ocrtava u višestoljetnoj filozofskoj povijesti.

U osnovi je ove opreke suprotnost koja se u filozofiji otvara s aristotelovskim suprotstavljanjem Platonu, u kasnijoj tradiciji opreka između neoaristotelizma i neoplatonizma, odnosno u skolastici je bitna borba između augustinizma i aristotelizma. Duns Skot ističe primat volje nad umnim pristupom. Na toj je crti i njegovo isticanje pojedinca i pojedinačnoga, principa individuacije – *haecceitas*, ovost. Naglašavanje konkretnosti pojedinačnoga i primata volje vodi k jednom temeljnijem pristupu pojmu slobode.

Balić se suprotstavlja pantomističnom mišljenju u kršćanskoj filozofiji koje nastoji cjelokupni sustav mišljenja svesti na tomizam. Pogrešan je takav pristup jer osiromašuje raznolikost pogleda na svijet i zatamnjuje svjetlo samo jednim pogledom, isključujući druge škole mišljenja koje se razilaze s tomističnim postavkama. U tom svjetlu valja sagledati i njegovu kritiku integralnoga tomizma Hijacinta Boškovića. Parafrazirajući sv. Ireneja s početka kršćanstva Balić pantomistima uzvraća mnijenjem da »Bog nije tako siromašan da bi imao samo sv. Tomu«.[1]

U prikazu aktualnosti filozofske predaje u središtu su razmatranja tri sklopa pitanja. Ponajprije se razmatra pristup predaji istraživanjem pitanja o njezinoj autentičnosti, načinima rekonstrukcije na primjeru izdanja djela Ivana Dunsa Skota. Potom je riječ o povijesnoj aplikaciji načela skolastike. Naposlijetku je osvrt na Balićev prikaz razvoja neoskolastičnoga mišljenja u Hrvatskoj.

1. Rekonstrukcija predaje

Balić je bio suvremenik i sudionik rasprava o povijesnoj metodi istraživanja i hermeneutičkom mišljenju. Nastojao je ideje historijske kritike pri-

[1] Karlo Balić, *Sv. Toma Akvinski i drugi naučitelji*, Zagreb, 1938., str. 2.

mijeniti u istraživanju skolastične predaje. Upravo je u doba početkom stoljeća historijska metoda proučavanja filozofske rukopisne građe u skolastici davala zapažene prinose. Tako je i on u studiji »Povjesno proučavanje skolastične teologije i filozofije u naše doba«[2] skrenuo pozornost na postavke historijskoga proučavanja, upućujući na aktualne primjere što su ih iznijele na vidjelo skolastične rasprave. Izvorni pokret za obnovu integralne skolastike, koji sredinom 19. stoljeća začinju franjevac O. Fidelis a Fanna, dominikanac O. Denifle i isusovac O. F. Ehrle, ne zadovoljava se samo spekulativnom metodom za proučavanje skolastične filozofije. Svaka jednostrana metoda ostaje sterilna u zahvaćanju širine skolastike. Povijesno kritično proučavanje nastoji istražiti cjelinu u kojoj se rađala skolastika, i s obzirom na misaone izvore koje je ujedinila od Aristotelove metafizike, Augustinove teologije povijesti i psihologije, Dionizijeve mistike, arapske znanosti, Grgurove asketike ili kontemplacije viktorinaca, kao i s obzirom na osvjetljavanje sredine nastajanja skolastične misli, suvremenika, običaja i ustanova dotičnoga doba. Navedeni primjeri ilustriraju domašaje kritične povijesne metode u istraživanju filozofske predaje.

Iz povijesne rekonstrukcije cjeline predaje pokazuje se ponajprije neutemeljenost uvriježenoga mnijenja franjevaca kako je Aleksandar Haleški svoju sumu napisao na zapovijed Inocenta IV. U tom sklopu Balić je osporio pretpostavku da je Toma preuzeo »Secunda Secundae« iz sume Haleškoga. Nasuprot tvrdnjama izdavača u Quaracchi, gdje je zavod sv. Bonaventure bio središte povijesnog proučavanja skolastike, ukazao je na problem koji se često pojavljuje u izdanjima djela, naime da i u kritičnom izdanju sume Aleksandra Haleškoga ima dijelova koji očito nisu njegovo autorstvo. Posrijedi je primjena rezultata povijesne rekonstrukcije smisla u filološkoj rekonstrukciji teksta.

Na paradigmatičan je način utvrđivanje autentičnosti učinjeno na primjeru Skotovih izvornih tekstova. Već u svojim louvainskim istraživanjima dvadesetih godina, koja su potvrdili značajni istraživači skotistične filozofije,[3] uspio je dokazima opovrgnuti opće mnijenje tadašnjih skotista o pouzdanosti Waddingova izdanja djela Dunsa Skota. Balić je pomnim proučavanjem, što ga je zacijelo i uputilo prema radu na historijskom kritičnom izdanju djela, naznačio da poznato izdanje Skotovih djela franjevačkoga historiografa Luke

[2] *Bogosl. Smotra* XXIII (1933), 401–425.

[3] Tako je primjerice jedan od najistaknutijih predstavnika skolastike Martin Grabmann napisao za Balićevo istraživanje »Les commentaries de Jean Duns Scot sur les Quatres livres de Sentences«, tiskano u Lovainu 1927. da je »najznačajnija historijsko-literarna studija o Duns Skotu«. V. o tome Gabrijel Hrvatin Jurišić, »Sedamdeseta godišnjica života i rada fra Karla Balića« (1899–1969), Split, 1970. str. 7.

Waddinga, tiskano u 17. st. u Londonu u dvanaest knjiga, bitno odstupa od rukopisa. Štoviše, izrijekom zaključuje da »opstoji takova razlika, da je uopće teško praviti usporedbu«.[4]

Prva je postavka Balićeva razmatranja pitanja o autentičnosti Skotovih djela načelo da je povijest odnosno povijesno razumijevanje putokaz prema otkrivanju izvornoga oblika teksta. Pri takvom postavljanju problema pokazuje se da u raznim povijesnim razdobljima prevladava posve drugačiji filološki odnos prema predmetu. Da bi se dospjelo do izvornoga Skotova teksta neophodno je proučiti pravila i metode koje su se koristile u šest stoljeća dotadašnjih izdavanja djela. Posrijedi su specijalistička istraživanja o kritici teksta koja apsolvira upućivanjem na naraslu literaturu o tom pitanju.

Bitno je imati pred očima način i metodu koja se koristi u pojedinim razdobljima edicije teksta. Balić je istražio potanko kako je edirano Skotovo glavno djelo »Ordinatio«, odnosno komentar Sentencija Petra Lombarda. Ustanovio je kako ga je Skot sam pisao i diktirao, unoseći naknadne ispravke i dorade. Ali budući da je djelo ostalo nedovršeno, njegovi su ga učenici u duhu metode svojega vremena sredili, dopunjavali i objavili. U takvom ediranju prepleću se bilješke i dopune koje su izradili učenici s izvornim tekstom. Balić pokazuje bitna odstupanja rukopisa pisanoga Skotovom rukom i ediranoga teksta.

Odlučna je za Balićevu istraživačku hipotezu bila činjenica što je uspio pronaći nekoliko rukopisa Skotovih učenika koji su imali pred očima izvorni rukopis učitelja te su prema njemu označavali u proširenom izdanju komentare koji nisu pripadali učitelju. Takva su mjesta isticali oznakama da ih ne sadrži knjiga »brata Ivana«, primjerice napomena uz tekst »extra de manu Scoti« ili drugdje »Scotus cancellat, scotus intra, Scotus scripsit« i slične primjedbe.[5]

Nove su poteškoće nastupile tiskanjem djela od 1472. i 1473. godine, kada Balić datira prve primjerke tiskanih knjiga iz izdanja »Opus Oxoniense«. Izdavači su u tiskanim izdanjima postupali prema različitim rukopisima, ne nastojeći utvrditi odnos prema izvorniku. Konfuziju izaziva mnoštvo dodataka u tekstu ili na kraju knjige. U nizu izdanja na koje Balić skreće pozornost stvara se zbrka koju je osporavatelj Oštroumnoga naučitelja A. Bzovius ilustrirao tvrdnjom da se Skotova djela nalaze u tmini koju ne može rasvijetliti cijela skotistična škola. Među brojnim tumačiteljima Balić posebice ističe zasluge Matije Frkića u istraživanju Skotovih komentara.

---

[4] »Povjesno proučavanje skolastične teologije i filozofije u naše doba«, n. n. mj. str. 423.

[5] Usp. o tome Balićevu raspravu »Die Frage der Authentizität und Ausgabe der Werke des J. Duns Skotus in Vergangenheit und Gegenwart«, in: *Wissenschaft und Weisheit* (Freiburg i. Br.), 2 (1935) str. 139.

Vrhunac je te faze u izdavanju djela zacijelo godina 1639. kada Luka Wadding za samo četiri godine objelodanjuje dvanaest svezaka Skotovih djela, slijedeći metodu svojih predšasnika. Unatoč priznanjima koje Balić ističe i zaslugama dotadašnjih istraživača zaključuje da taj put nije bio ispravan pa, dakako, nije mogao dovesti do željenoga cilja. Balić napominje da se na temelju takvih izdanja prilično izokrenula Skotova slika u kulturnom svijetu: »Što se više udaljavalo od godine 1308., utoliko se više gubila istinska slika Skotova izvornika iz vida, te je utoliko više nestajao pravi pojam 'Ordinatio' i 'Reportatio'. U XVII. stoljeću čak se dospjelo da se sam 'Opus Oxoniense' nazove 'Ordinatio'...«[6]

U nizu istraživanja Skotovih djela dvadesetih godina ovoga stoljeća, kada je na vrhuncu renesansa neoskolastike i povijesno kritično proučavanje Tome, Bonaventure, Alberta Velikoga, Aleksandra Haleškoga i mnogih drugih, Balić izlazi na pozornicu svojim otkrićima. Od 1923. do 1926. istraživao je Skotove rukopise i knjižnicama Belgije, Engleske, Francuske, Njemačke i Italije, a prikupljao je rukopise i iz drugih zemalja. Dospio je do uvida da se znanstvena djelatnost Oštroumnoga naučitelja bitno razlikuje od uvriježena mnijenja. Kao potvrdu otkrio je mnoga mjesta koja pokazuju imanentni razvoj Skotove misli, usavršavanje i poboljšavanje. To ga je navelo na otkriće da je Skot višekratno boravio u Parizu i Oxfordu te komentirao Lombardove Sentencije. Rješenje toga prijepora omogućilo je razlučivanje izvornih oblika Skotovih djela i kasnijih dodataka. Tako je otvoren posve nov pristup pučavanju Oštroumnoga naučitelja koji je na koncu rezultirao vrhunskim povijesno-kritičnim izdanjem djela Dunsa Skota. Na čelu toga izdavačkoga pothvata bio je upravo Karlo Balić. Uglavnom svi suvremeni interpreti[7] priznaju Balićevu zaslugu u otkrivanju povijesne istine i rasvjetljivanju izvorne misli Dunsa Skota.

2. *Aplikacija predaje*

Posebice je važno istaknuti pri Balićevu valoriziranju filozofske predaje hermeneutički povijesni pristup u nastojanju prosudbe stajališta i značenja mislitelja u njihovu vremenu i kontekstu. Tako se, primjerice, naglašava za inovativnu vrijednost mišljenja Evanđeoskoga naučitelja: »Pojava sv. Tome ne ukazuje se u svoj svojoj veličini nego na doktrinalnom temelju njegova vremena«.[8]

Povijesnom metodom Balić želi proučiti i pravilno prosuditi »ulogu, značenje, veličinu« pojedinih filozofa na pozornici vlastitoga vremena. Uz Tomu

[6] Ibid. 143.

[7] Usp. primjerice komentare Wolfganga Kluxena u izdanju Skotove *Rasprave o prvom principu*, Demetra, Zagreb, 1997.

[8] *Sv. Toma Akvinski i drugi naučitelji*, str. 32.

navodi i primjer Dunsa Skota: »Kao što ličnost sv. Tome odskače u posebnom svijetlu kad ga se promatra u borbi između aristotelizma i augustinizma u ono doba, tako posebno ličnost vođa franjevačke škole dobiva svoje historično značenje i vrijednost baš s obzirom na ovu borbu...«[9] Balić u tom sklopu govori o historiji i »historičnom značenju«, tražeći iz povijesne hermeneutike primjereno svjetlo kojim se osvjetljuju pojedini mislitelji.

Izrijekom govori o primjeni pravila »hermeneutike« kao nauka o tumačenju, prizivajući misli sv. Jeronima: »Razboritom čitatelju uvijek savjetujem, piše sv. Jeronim, da se ne zadovolji lakovjernim tumačenjima, koja i nijesu do li samovoljna mišljenja, nego neka promotri ono što je rečeno u početku, u sredini i što slijedi, i spoji sve sam što je napisano. Poznata su također pravila: 'Obscuriora per clariora illustranda sunt', i 'Breviora per longiora explicanda sunt.' Pisac predgovora hrvatskog prijevoda Maritainove knjige: Le Docteur Angelique, kao da neće da znade za ova najelementarnija pravila hermeneutike...«[10]

Ključna je aplikacija postavaka skolastične predaje u cjelini, pri čemu se nastoji razviti i oživjeti njezin sadržaj u procvatu neoskolastike. Pri suvremenoj aplikaciji univerzalnih načela koja nadilaze svoje vrijeme radi se o tome da se predaja obogati i proširi u raznovrsnim sastavnicama, zabacujući svaku redukciju na jedan pravac kako to čine pantomisti. U tom svjetlu treba sagledavati i Balićevo organiziranje prvoga skotističnog kongresa u Zagrebu. Upravo je on jedan od glavnih pokretača glasovitoga »Franjevačkog profesorskog kongresa u Zagrebu«. Kongres je bio upriličen 1935. godine u povodu 700. obljetnice djelovanja franjevaca u hrvatskim zemljama. Nakana je da se franjevačka škola mišljenja, prije svega skotistična struja, što djelotvornije uključi u suvremene neoskolastične rasprave.

U programatskom tekstu koji je Balić objavio uoči kongresa pod naslovom »Franjevački profesorski kongres u Zagrebu i današnji pokret za obnovu integralne skolastike« izrijekom je zabilježio: »Današnji slavenski franjevci kada sudjeluju u pokretu za obnovu integralne skolastike, nastavljaju rad i tradiciju svojih teološko-filozofskih učilišta... Slavenski franjevački profesori nastojat će da na svojim kongresima prouče prošlost svoje škole i odnošaj svojih učilišta prema toj školi. Trebat će ... aplicirati životna načela skolastične znanosti današnjim prilikama i današnjim potrebama.«[11] Intencija je da

---

[9] Usp. »Povjesno proučavanje skolastične teologije i filozofije u naše doba«, n. n. mj. str. 418–420.

[10] *Sv. Toma Akvinski i drugi naučitelji*, str. 57.

[11] Katolički list 5. rujna 1935., teč. 86, br. 36. Objavio je zbornik radova s kongresa pod naslovom *Acta primi congressus provinciarum franciscalium slavicarum* (Collectanea franciscana slavica, 1), Šibenik 1937, str. XXIV – 624. Tri godine kasnije 1940. objavio je u Šibeniku također i zbornik radova s drugoga kongresa franjevaca.

se franjevačka misaona tradicija, s jedne strane, rasvijetli u svjetlu integralne skolastike, a s druge strane, da se njezina načela prilagode suvremenim prilikama.

3. Neoskolastika u Hrvatskoj

U propitivanju aktualnosti filozofske predaje važan je Balićev prikaz razvoja neoskolastične filozofije u Hrvatskoj. Ključno je pitanje što postavlja predstavnicima neoskolastike odnos prema Tomi i Duns Skotu. S obzirom na to da još uvijek nije napisana cjelovitija povijest neoskolastike u Hrvatskoj Balićev je prikaz značajan i kao svojevrstan nastavak i dopuna Zimmermannove studije »Historijski razvitak filozofije u Hrvatskoj«, objavljene 1929. u Zagrebu.

U devetnaestom stoljeću kada se počinje razvijati neoskolastika Balić primjećuje da je skotistična filozofija prikazivana u krivom svjetlu. Naučavanje Dunsa Skota ponegdje se svrstavalo među filozofske škole protivne osnovnom nauku Crkve, budući da su u njima prepoznati elementi koji su prethodili kantizmu, modernizmu, panteizmu, skepticizmu, pozitivizmu i drugim aktualnim strujanjima suprotstavljenim izvornoj kršćanskoj filozofiji. Zato ni utjecaj Skotova naučavanja nije snažnije djelovao na početak neoskolastike.

Na takvoj pozadini oblikuju i začetnici neoskolastičnoga pokreta u Hrvatskoj vlastite postavke uglavnom u općeprihvaćenoj stazi tomističkoga nauka. Među prva tri imena onih koji su bili suvremenici i sudionici aktualnih neoskolastičnih rasprava u kršćanskoj filozofiji navode se Josip Stadler, Antun Bauer i Antun Mahnić.

Zanimljiv je način na koji Balić izlaže naučavanje predstavnika neoskolastike u Hrvatskoj. Opća je teza da je Stadler tomist. Ali Balić ukazuje na one elemente koji potvrđuju da njegove teze nisu ultratomistične. Primjerice, tomistična postavka da se u stvorovima stvarno bivstvo stvarno razlikuje od egzistencije, koja predstavlja »temelj kršćanske filozofije«[12], za Stadlera nije jednoznačna. U duhu dijalektike navodi razloge za i protiv te postavke. Pitanje je neriješeno, a njemu jedino preostaje zaključiti kako mu se čini da je mišljenje koje zastupa stvarnu razliku bliže istini. Slično je i s ključnim prijeporom između skotista i tomista o pitanju je li Bog stvorio svijet u vremenu ili od vijeka. Obrazlažući četiri razloga za i protiv Stadler je i u tom slučaju prijepor ostavio otvorenim, prepuštajući čitatelju da prosudi koje je mnijenje istinito. Zaključak se ograničuje na tvrdnju kako je Božjoj mudrosti primjerenije da je svijet stvoren u vremenu nego od vijeka.

[12] *Sv. Toma Akvinski i drugi naučitelji*, str. 3.

Antun Bauer značajan je zato što je uspio sustavnije približiti skolastičnu filozofiju suvremenim misaonim kretanjima. Premda također izvorno tomist, Bauer je prihvaćao i mnoge postavke Skota i skotista. Nije se u svemu slagao s tomističnim postavkama. Balić navodi kao primjer raspravu o pitanju stvaranja svijeta. Bauer dokazuje neutemeljenost Tomina mišljenja da ljudski razum ne može dokazati kako je Bog morao svijet stvoriti u vremenu, a da ga nije mogao stvoriti od vijeka. Pobijajući navode suvremenih tomista tvrdi da bi se to dalo dokazati.

U tomističnom duhu pisao je i Antun Mahnić, utemeljitelj »Leonova društva« (1908.) za unapređivanje kršćanske znanosti, a napose filozofije. U anonimnim kritičkim pismima mladom apologetu suprotstavljao se tezi Frana Barca čije je stajalište obilježeno nastojanjem da modernističkim tezama ospori tomistični racionalizam. Riječ je o prenošenju intelektualnih rasprava iz francuske neoskolastike na hrvatske prilike.

Kroz Balićev prikaz najopsežnije se obrazlažu Barčeve teze. S jedne strane, jer su inspirirane francuskim misaonim strujanjima, a s druge strane, jer se u duhu modernizma suprotstavljaju neoskolastičnoj dogmatici. Kako navode njegovi kritičari, Barac je htio razrušiti »carstvo Tomina intelektualizma« i zaploviti »modernističkim vodama«.[13] Izričući sud o Barčevu odnosu prema tradiciji u vremenu kada su već prevladane 'modernističke zablude', Balić potvrđuje da je njegov odnos prema dogmatskoj skolastici kritičan. Ali u pozitivnom svjetlu ocrtava nastojanje da se skolastika obnovi u duhu Leonove enciklike »Aeterni patris«. Poglavito je značajno insistiranje da se ne ostane pri doslovnom tumačenju Tome, nego da se iz temelja njegova naučavanja i principa misli vlastito vrijeme i uz pomoć suvremenih znanosti promišlja kršćanska filozofija. Naglašava Barčevo upozorenje hrvatskim teolozima da ne pretjeruju u pantomizmu, koji očito ponajviše štete nanosi kršćanskoj filozofiji. I oštricu kritike usmjeruje prema Hijacintu Boškoviću navodeći riječi:

> »Zato danas kada u Hrvatskoj čitamo da Crkva 'mora osuditi', da 'mora zabaciti' sve ono što se protivi nauci sv. Tome, da originalnost Duns Skotova ne može biti u tome, što bi rušio bistrim duhom Anđeoskog Naučitelja utvrđene teze, Barčeve se misli o skolastici i tomizmu pokazuju u novom svjetlu i dobivaju svoje pravo značenje.«[14]

Balić poglavito hvali nastojanje Stjepana Zimmermanna, postavljajući ga na vrhunac neoskolastičnoga pokreta u Hrvatskoj kao onoga koji je usavršio i upotpunio »metodu i rezultate do kojih su došli i Stadler, i Bauer, i Mahnić, i Barac«. Ističe misaonu blizinu prema osnivaču louvainske škole Mercieru,

[13] Ibid. str. 5.

[14] Ibid. str. 7.

poglavito u naginjanju prema Kantu. Uz temeljito poznavanje peripatetično-skolastične filozofije Zimmermann je svoje nazore oblikovao prema suvremenim filozofskim strujanjima. U prvom su planu moderni svijet života i moderni čovjek sa svojim osebujnim problemima u relaciji prema univerzalnim istinama koje su sadržane u tomizmu i u cijeloj skolastici.

U neotomističnu struju u Hrvatskoj Balić uvrštava također F. Šanca, Lj. Dostala, E. Špringera, Grimma, Alfirevića, Lacha, Keilbacha, Gračanina itd.

Skotizam je zacijelo imao znatno manje predstavnika. Balić u raznim progodama posebno značenje pridaje djelu Matije Frkića, dalmatinskoga konventualca s otoka Krka, ubrajajući ga među najveće skotiste u 17. st. Na prvom je mjestu njegovo djelo »Život Ivana Duns Skota«.

Među suvremenim skotistima ističe se P. Grabić, koji je na Antonianumu upoznao naučavanje Dunsa Skota te napisao rad o Kantu i Dunsu Skotu.[15] Spominje se njegov rad *Franjevački modernizam*, koji osporava da se modernističke teze slažu s franjevačkim peripatetizmom. Balić također nabraja Harapina, Čengića, Brkovića, Radonića. Ali je iz njegova prikaza bjelodano da skotistični pravac nije uzeo toliko maha prije njega. Tek je Balić napravio bitan preokret i u svijetu i u Hrvatskoj, pokrećući upravo s bogoslovskog učilišta u Makarskoj 1931. izdavački niz i značajna istraživanja skotizma.

* * *

Zaključno bi se moglo ustvrditi da Balić svojim filozofskim i filološkim istraživanjima teži prema onome što je njegov suvremenik Hans Georg Gadamer pri zasnivanju vlastite filozofijske hermeneutike nazvao »rehabilitiranjem« tradicije. U takvu svjetlu tradicija sadrži u sebi svagda i moment povijesti kao i moment slobode. Unatoč činjenici što se svijet života znatno i iz osnove mijenja i ruši, što je riječ o stalnoj mijeni u svijetu, čuva se u preobrazbi i prevratu svih stvari puno više nego što se dade i zamisliti te se s novim povezuje u drugačijem sklopu, poprimajući posve različito važenje i značenje.

Izvorno nastojanje hermeneutike tradicije usredotočeno je na prevladavanje te apstraktne opreke između povijesti i tradicije, njezine aplikacije u suvremenom svijetu s novim sadržajem i drugačijim značenjem. Ako ima smisla obnova skolastične tradicije, skotizma ili bilo koje druge orijentacije, onda Balić ne misli na oživljavanje davnih preživjelih oblika, nego traži u njezinim načelima živi sadržaj koji govori u našem vremenu, traži njezinu aktualnu jezgru.

[15] »Kant i Duns Skot«, u: Hrvatska Straža XII (1914), 266 i d. Grabić je iste godine objavio i članak »Znanstveni i praktični momenat teologije u franjevačkoj školi«, Bogoslovska Smotra V (1914), 1–12.

KARLO BALIĆ I AKTUALNOST FILOZOFSKE PREDAJE

Sažetak

Karlo Balić (1899–1977) pokazao je na primjeru skotističke filozofije što znači oživjeti tradiciju, učiniti filozofsku predaju aktualnom. Koristio se u tom nastojanju povijesno-kritičnom metodom i filološkom rekonstrukcijom izvora. Kao suvremenik izgradnje hermeneutičke filozofske tradicije dao je značajan prinos stvaranju povijesnoga razumijevanja predaje i otvorio novu stranicu u oblikovanju načina rekonstrukcije izvora. Što je učinio na primjeru djela Ivana Duns Skota služi kao mjerilo vrednovanja filozofske tradicije općenito. U prikazu aktualnosti filozofske predaje autor se u članku usredotočuje na tri sklopa pitanja. Ponajprije razmatra pristup predaji istraživanjem pitanja o njezinoj autentičnosti, načinima rekonstrukcije na primjeru izdanja djela Ivana Dunsa Skota. Potom je riječ o povijesnoj aplikaciji načela skolastike. Naposlijetku se osvrće na Balićev prikaz razvoja neoskolastičnoga mišljenja u Hrvatskoj. Zaključno ustvrđuje da Balić svojim filozofskim i filološkim istraživanjima teži prema onome što je njegov suvremenik Hans Georg Gadamer pri zasnivanju vlastite filozofijske hermeneutike nazvao »rehabilitiranjem« tradicije. U takvu svjetlu tradicija sadrži u sebi svagda i moment povijesti kao i moment slobode. Unatoč činjenici što se svijet života znatno i iz osnove mijenja i ruši, što je riječ o stalnoj mijeni u svijetu, čuva se u preobrazbi i prevratu svih stvari puno više nego što se dade i zamisliti te se s novim povezuje u drugačijem sklopu, poprimajući posve različito važenje i značenje.

KARLO BALIĆ AND THE PERTINENCE OF PHILOSOPHICAL TRADITIONS

Summary

Karlo Balić (1899–1977), taking scholasticism as an example, demonstrated what it meant to revive tradition, to make the philosophical tradition pertinent. Useful in this respect is the historical-critical method and philological reconstruction of original texts. As a contemporary of the hermeneutic construction of the philosophical tradition, he gave a valuable contribution to the historical understanding of tradition and opened a new page in shaping the way original texts are reconstructed. What Balić did, for example, with the works of John Duns Scotus serves as a measuring-stick for the philosophical tradition in general. In this review of the pertinence of the philosophical tradition, the author concentrates on three issues. First, the approach to tradition in relation to investigations into its authenticity, and ways of reconstruction in the case of Scotus' works. Secondly, the historical application of scholastic principles. Finally, the author examines Balić's overview of the development of neoscholastic thought in Croatia. Balić, with his philosophical and philological research, sought to achieve what his contemporary Hans Georg Gadamer, in his philosophical hermeneutics, called the 'rehabilitation' of tradition. In this light, the tradition contains within itself the moment of history and the moment of freedom. In spite of the fact that the life world often changes and is demolished, thereby highlighting constant flux in the world, it nonetheless preserves itself in the transfiguration and turnabout of all things, more so than first seems to be the case. The life world, in this way, enters into new associations, thereby receiving altogether different meanings.